

PARLAMENT ČESKÉ REPUBLIKY

POSLANECKÁ SNĚMOVNA

1999

3. volební období

413

ZPRÁVA O ŽIVOTNÍM PROSTŘEDÍ ČESKÉ REPUBLIKY V ROCE 1998

Předkládá:

Ing. Miloš Zeman

předseda vlády ČR

Předkládací zpráva

Zpráva o životním prostředí České republiky za rok 1998 je zpracována již jako sedmá v pořadí ve standardní podobě. Tak, jako v předchozích letech je materiál členěn na dvě části, na Zprávu schválenou vládou ČR a doplňující Komentář ke Zprávě, který je k ní přikládán. Zpráva, mající charakter souhrnu, kromě úvodní a závěrečné části obsahuje:

- vývoj stavu životního prostředí ČR v roce 1998 (včetně charakterizování změn mezi roky 1997 a 1998 v kontextu vývoje v období 1990 - 1998),
- příčiny změn stavu životního prostředí (s důrazem na období 1990 - 1998),
- očekávané trendy (v horizontu roku 2003),
- mezinárodní spolupráce a srovnání (se státy EU a OECD),
- výsledky harmonizace legislativy v oblasti ochrany životního prostředí s legislativou zemí EU (výsledky roku 1998 a 1. pololetí 1999, včetně výhledu na období 1999 - 2002),
- výsledky realizace prioritních opatření Státní politiky životního prostředí schválené usn. vlády č. 472/1995 (za období od srpna 1995 do dubna 1999, kdy byla zpracována nová Státní politika životního prostředí),
- zhodnocení efektivity vynaložených výdajů na ochranu životního prostředí.

Zpráva vychází ze základní sady environmentálních indikátorů vyvinutých především v OECD, ale i v jiných institucích případně jiných mezinárodních organizacích. Jsou v ní zakoncipovány prvky vycházející z koncepčního modelu OECD „vliv - stav - odezva“ tak, aby Zpráva byla vhodným podkladem pro hodnocení politiky životního prostředí (Environmental Performance Review) pro další období.

Ve smyslu zákona č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, se Zpráva předkládá také k projednání Parlamentu České republiky. Zpráva bude včetně Komentáře podle § 12 uvedeného zákona po schválení vládou do tří měsíců, tj. do 11. ledna 2000, zveřejněna.

**Zpráva o životním prostředí České republiky
v roce 1998**

OBSAH

1. ÚVOD	3
2. VÝVOJ STAVU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ČR V ROCE 1998	4
3. PŘÍČINY ZMĚN STAVU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ	9
4. OČEKÁVANÉ TRENDY	13
5. MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE A SROVNÁNÍ	16
6. VÝSLEDKY HARMONIZACE LEGISLATIVY V OBLASTI OCHRANY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ S LEGISLATIVOU ZEMÍ EU	18
7. VÝSLEDKY REALIZACE PRIORITYNÍCH OPATŘENÍ STÁTNÍ POLITIKY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ	19
8. EFEKTIVITA VYNALOŽENÝCH VÝDAJŮ NA OCHRANU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ	22
9. ZÁVĚR	24

1. ÚVOD

Cílem Zprávy o životním prostředí České republiky v roce 1998 je:

- popsat změnu stavu životního prostředí mezi roky 1997 a 1998 v kontextu vývoje v období 1990 - 1998,
- analyzovat příčiny dosavadního vývoje s důrazem na období 1990 - 1998,
- naznačit očekávané trendy v horizontu roku 2003,
- začlenit stav životního prostředí ČR do mezinárodního kontextu (srovnání se státy EU a OECD),
- informovat o postupu realizace prioritních opatření Státní politiky životního prostředí (na základě usnesení vlády ČR č. 472/1995).

Tato část Zprávy je vztažena k období od 23. 8. 1995 (datum přijetí příslušného usnesení vlády) do 14. 4. 1999, kdy bylo usnesení vlády č. 472/1995 zrušeno. K témuž termínu vláda usnesením č. 323/1999 vzala novou Státní politiku životního prostředí na vědomí s tím, že do konce roku 1999 budou její cíle a úkoly včetně jejich termínů a nositelů, v návaznosti na další koncepční materiály a sektorové politiky, posouzené z hlediska vlivů na životní prostředí, konkretizovány. V textu jsou pro úplnost uvedena také opatření, realizovaná po 14. 4. 1999.

V Komentáři ke Zprávě o životním prostředí ČR v roce 1998 jsou uvedeny podrobnější informace o stavu jednotlivých složek životního prostředí a o hlavních příčinách jeho změn.

Podrobné vyhodnocení kvality životního prostředí v jednotlivých regionech ČR je uvedeno v samostatných zprávách „Stav životního prostředí v oblastech působnosti územních odborů MŽP a v hlavním městě Praze“, které počínaje rokem 1995 MŽP každoročně zveřejňuje.

2. VÝVOJ STAVU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ ČR V ROCE 1998

V roce 1998 i nadále pokračoval pozitivní vývoj stavu ovzduší a vod. Nejvýznamnější výsledky, dosažené v těchto prioritních oblastech, jsou:

- **výrazné snížení znečištění ovzduší oxidem siřičitým, prašným aerosolem a snížení znečištění těžkými kovy,**

Celkové emise oxidu siřičitého poklesly proti roku 1997 o 37 % a proti roku 1990 o 76 %. Celkové emise tuhých látek poklesly proti roku 1997 o téměř 33 % a proti roku 1990 o 86 %. Celkové emise oxidů dusíku se proti roku 1997 snížily o 2,3 %, ve srovnání s emisemi roku 1990 jsou pouze 56%.

Průměrné roční koncentrace oxidu siřičitého a prašného aerosolu ve srovnání s rokem 1997 velmi výrazně klesly, průměrné koncentrace oxidů dusíku mírně klesly. V horizontu let 1990 - 1998 lze pozorovat v případě oxidu siřičitého a prašného aerosolu výrazně klesající trend, v případě oxidů dusíku stagnaci až mírný nárůst.

Koncentrace troposférického (přízemního) ozonu se pohybovaly pod stanoveným imisním limitem, v ojedinělých případech byl překročen zvláštní imisní limit pro smogové varovné systémy. Vzhledem k teplejšímu létu v roce 1998 byl počet těchto překročení mírně vyšší než v letech 1996 a 1997.

Koncentrace arsenu, kadmia a olova naměřené v období 1990 - 1998 vykazují na většině měřicích stanic klesající tendenci.

Celkové emise oxidu siřičitého byly v roce 1990 1 876 tis. t, v roce 1997 701 tis. t a v roce 1998 443 tis. t. Celkové emise tuhých látek byly v roce 1990 631 tis. t, v roce 1997 128 tis. t a v roce 1998 86 tis. t. Celkové emise oxidů dusíku byly v roce 1990 742 tis. t, v roce 1997 423 tis. t a v roce 1998 413 tis. t. Podíl emisí oxidů dusíku z mobilních zdrojů na celkových emisích byl v roce 1997 55,7% a v roce 1998 51,5%. K zásadnímu poklesu emisí oxidů dusíku došlo v období 1989 - 1993, poté roční emise oscilují v rozsahu 3 % okolo průměrné hodnoty 423 tis. t.

Průměrné koncentrace oxidu siřičitého a prašného aerosolu v ovzduší byly v zimním období 1998/1999, které bylo přibližně teplotně srovnatelné se zimními obdobími 1992/1993 a 1996/1997, výrazně nižší v Praze a v severozápadních Čechách, mírně nižší na Ostravsku. V případě průměrných koncentrací oxidů dusíku došlo k přerušení dosavadního mírně stoupajícího trendu v Praze a stagnující úrovně v severozápadních Čechách a na Ostravsku.

Hodinový zvláštní imisní limit pro ozon $180 \mu\text{g}\cdot\text{m}^{-3}$ (povinnost informovat veřejnost) byl v roce 1996 překročen na 26 stanicích, v roce 1997 na 5 stanicích a v roce 1998 na 32 stanicích při celkovém počtu 34 měřicích stanic. Hodinový zvláštní imisní limit $360 \mu\text{g}\cdot\text{m}^{-3}$ (signální stupeň varování) nebyl od roku 1993 do konce roku 1998 dosud překročen.

- **výrazné snížení znečištění povrchových vod z bodových zdrojů v hlavních ukazatelích (organické znečištění, nerozpuštěné látky, rozpuštěné anorganické soli, ropné látky),**

Podíl odpadních vod vypuštěných do kanalizací, které jsou nějakým způsobem čištěny, se proti roku 1997 zvýšil o 0,4 % a proti roku 1990 o 17,8 %. Podíl odpadních vod, čištěných na zařízení s uspokojivou účinností, stoupl u hlavních provozovatelů z 88,2 % v roce 1997 na 92,5 % v roce 1998.

Mezi roky 1997 a 1998 došlo k poklesu evidovaného znečištění vypuštěného do vodních toků z bodových zdrojů v ukazateli BSK₅ o 30 % (mezi roky 1990 a 1998 o 83 %), u nerozpuštěných látek o 40 % (mezi roky 1990 a 1998 o 76 %), u ropných látek o 20 % (mezi roky 1990 a 1998 o 89 %) a u rozpuštěných anorganických solí o 4 % (mezi roky 1990 a 1998 o 39 %). U zjevné acidity/alkalinity došlo k meziročnímu zvýšení o 41 % (zejména v důsledku provádění úprav na zařízeních na čištění odpadních vod v a.s. ALIACHEM Synthesia Pardubice), mezi roky 1990 a 1998 však lze pozorovat celkový pokles o 81 %.

Hodnoty nejdůležitějších ukazatelů jakosti povrchových vod (organické znečištění, amoniakální dusík, fosfáty) na hlavních kontrolních profilech Labe, Vltavy, Moravy, Dyje a Odry ve většině případů klesly, dusičnany vykazují stagnaci. Zlepšení v ukazatelích amoniakální dusík a mikrobiální znečištění se dosud neprojevovalo na drobných vodních tocích, které zůstávají ve třídě jakosti V., v lepším případě IV.

Jakost podzemních vod nedoznala v průběhu posledních pěti let výrazných změn, v ukazatelích organické znečištění, ropné látky a dusitany je patrný mírný trend postupného zlepšování.

Celkové evidované znečištění vypuštěné do vodních toků z bodových zdrojů v ukazateli BSK₅ bylo v roce 1990 159,7 tis. t, v roce 1997 38,9 tis. t a v roce 1998 27,3 tis. t. Celkové evidované znečištění vypuštěné do vodních toků z bodových zdrojů v ukazateli nerozpuštěné látky bylo v roce 1990 180,6 tis. t, v roce 1997 70,7 tis. t a v roce 1998 42,7 tis. t. Celkové evidované znečištění vypuštěné do vodních toků z bodových zdrojů v ukazateli ropné látky bylo v roce 1990 1 419 t, v roce 1997 197 t a v roce 1998 157 t. Celkové evidované znečištění vypuštěné do vodních toků z bodových zdrojů v ukazateli rozpuštěné anorganické soli bylo v roce 1990 989 tis. t, v roce 1997 629 tis. t a v roce 1998 605 tis. t. Celkové evidované znečištění vypuštěné do vodních toků z bodových zdrojů v ukazateli zjevná acidita/alkalita bylo v roce 1990 687 tis. kg.ekv., v roce 1997 90 tis. kg.ekv a v roce 1998 129 tis. kg.ekv.

V roce 1998 bylo dosaženo těchto dalších pozitivních výsledků:

- **dále se snižoval příspěvek ČR k ohrožení ozonové vrstvy Země,**

V roce 1998 bylo dále sníženo nejvyšší přípustné množství látek, poškozujících ozonovou vrstvu Země, které mohou být vyrobeny nebo dovezeny.

V roce 1997 bylo povoleno množství 920 t pro látky uvedené v části C (ve skutečnosti bylo dovezeno pouze cca 300 t) a 28 t pro látky uvedené v části D přílohy zákona č. 86/1995 Sb, o ochraně ozonové vrstvy Země. V roce 1998 bylo povoleno množství 890 t pro látky uvedené v části C (ve skutečnosti bylo dovezeno pouze 175 t) a 26 t pro látky uvedené v části D přílohy zákona.

- **bylo dosaženo příznivých výsledků ve vytřídění nebezpečné složky komunálního odpadu,**

Od poloviny roku 1998 platí povinnost obcí zabezpečit místo, kam mohou občané odkládat nebezpečné složky komunálního odpadu. V roce 1998 připadlo na jednoho obyvatele 315 kg komunálního odpadu, z toho bylo vytříděno téměř 1,8 kg nebezpečné složky tohoto odpadu na obyvatele.

- **pokračoval mírný trend nárůstu celkové výměry lesů,**

Celková výměra lesů byla v roce 1990 2 629 tis. ha, v roce 1997 2 632 tis. ha a v roce 1998 2 634 tis. ha.

PŘETRVÁVAJÍCÍ PROBLÉMY

Přes dosažené pozitivní výsledky dosud přetrvávají v životním prostředí ČR tyto významné problémy, které mají dlouhodobější charakter (jejich očekávaný vývoj je uveden v kap. 4. Očekávané trendy):

- měrné emise oxidu siřičitého jsou dosud vysoké,

Měrné emise oxidu siřičitého v roce 1998 byly $43,0 \text{ kg.osoba}^{-1}.\text{rok}^{-1}$, přičemž odpovídající průměrná hodnota států EU byla v polovině 90. let $31,1 \text{ kg.osoba}^{-1}.\text{rok}^{-1}$.

- některá města a pražské městské části dosud podle hodnoty Indexu kvality ovzduší spadají do kategorie „znečištěné ovzduší“ (např. Děčín, Praha 5, Praha 10),
- nárůst hustoty automobilové dopravy je příčinou přetrvávajícího stagnujícího trendu imisního zatížení oxidy dusíku,
- měrné emise hlavního skleníkového plynu, oxidu uhličitého, jsou dosud vysoké,

Měrné emise oxidu uhličitého činily v roce 1997 $12,7 \text{ t.osoba}^{-1}.\text{rok}^{-1}$, přičemž odpovídající průměrná hodnota států EU činila v polovině devadesátých let $8,9 \text{ t.osoba}^{-1}.\text{rok}^{-1}$.

- stále nedořešeným problémem je sběr, recyklace a likvidace látek poškozujících ozonovou vrstvu Země a výrobků, které tyto látky obsahují,
- vysoký podíl obyvatel je vystaven nadměrnému hluku z dopravy,

V Praze je v denní době vystaveno hladinám hluku vyšším než 65 dB téměř 40 % obyvatel, v ostatních sídlech činí podíl 10 - 30 % v závislosti na jejich velikosti.

- pokračující neodůvodněné stejné daňové zatížení bezolovnatých benzínů oproti benzínům olovnatým,

V EU mají bezolovnaté benzíny nižší daňové zatížení.

- v téměř 5 000 obcích (100 - 10 000 obyvatel) není dořešeno odkanalizování a čištění odpadních vod,
- 25,6 % obyvatel dosud žije v domech, které nejsou napojeny na veřejnou kanalizaci,
- část kanalizací dosud není připojena k čistírnám odpadních vod,

Podíl odpadních vod, vypuštěných do kanalizace, které nejsou dále čištěny, byl v roce 1998 8,7 %.

- velká část provozovaných velkých čistíren odpadních vod dosud není vybavena stupněm odstraňujícím dusík a fosfor,
- voda z individuálních studní v naprosté většině případů (cca 95 %) nevyhovuje normě pro pitnou vodu, zejména z hlediska obsahu dusičnanů a bakteriálního znečištění,

Vodou z individuálních studní je trvale zásobováno téměř 14 % obyvatel.

- stále zhruba třetina celkové délky sledovaných vodních toků (zejména menších) je dosud v kategoriích „silně“ a „velmi silně znečištěná voda“,

Nejvíce znečištěnou řekou České republiky je stále Bílina.

- **některé úseky významných vodních toků dlouhodobě vykazují zvýšené koncentrace specifických škodlivin,**

Zvýšené koncentrace adsorbovatelných organických halogenů (AOX) se vyskytují v Bílině při ústí, v Olši, v Odře a v Labi v profilu Děčín, zvýšené koncentrace rtuti se vyskytují v Bílině, zvýšené koncentrace arsenu v Bílině, Bystřici a Labi (od Pardubic) a zvýšené koncentrace PCB v ústí Bíliny do Labe.

- **skládání je stále dominantním způsobem zneškodňování odpadů,**

Podíl odpadů ukládaných na skládky je cca 1/3 celkové produkce odpadů.

- **přetrvávajícím nedostatečně řešeným problémem je využití tuzemského separovaného sběru odpadů,**

- **stále přetrvává vysoký podíl zornění zemědělské půdy,**

V roce 1996 byl podíl zornění zemědělské půdy 72,40 %, v roce 1997 72,22 % a v roce 1998 72,39 % (údaje k 1. 1. daného roku) a patří k nejvyšším v Evropě.

- **značný nárůst rozlohy neudržované orné půdy v klidu,**
- **46 % zemědělské půdy je i nadále významně ohroženo vodní erozí,**

Podíl silně ohrožené půdy je 17 %, velmi silně ohrožené půdy 11 % a extrémně ohrožené půdy 18 %.

- **cca 1/3 území ČR je ohrožena větrnou erozí,**

V Čechách je různým stupněm větrné eroze potenciálně ohroženo 23 %, na Moravě cca 40 % území, aktuální eroze se odhaduje na 10 % orných půd.

- **staré ekologické zátěže (chemická těžba uranu, nezabezpečené skládky odpadů, kontaminovaná území, materiály s obsahem PCB) stále představují riziko pro lidské zdraví i přírodu,**

V důsledku chemické těžby uranu bylo kontaminováno 260 mil. m³ podzemních vod. Celková hmotnost odpadů s obsahem PCB vyšším než 50 ppm (0,005 %) je odhadována na 15 tis. t a hmotnost upotřebených olejů s obsahem PCB do 50 ppm na cca 50 tis. t.

- **těžba surovin je v některých případech koncentrována do oblastí, kde dochází ke střetům se zájmy ochrany přírody (chráněné krajinné oblasti),**

Těžba vápenců je ze 45 % soustředěna na hranice chráněných krajinných oblastí nebo přímo do jejich vymezeného prostoru. Celkem 30 % celkové těžby vápence probíhá v Českém krasu a 15 % v Moravském krasu.

- **hromadění důlních plynů v uzavřených prostorech a jejich následné výrony na povrch v ostravské části hornoslezské pánve představují výrazné riziko ohrožení života lidí a majetku,**

- **podíl imisního poškození lesů je značný, stupněm defoliace 0 - 1 bylo v roce 1998 zasaženo 46 % porostů šedesátiletých a starších a stupněm 2 - 4 pak 54 % těchto porostů,**

Rozsahem poškození lesů imisemi patří ČR stále mezi nejhorší země Evropy. Oslabené porosty mají sníženou odolnost vůči biotickým a abiotickým činitelům. Po zimním období 1995/1996, kdy došlo vlivem extrémně nepříznivých klimatických podmínek k vážnému imisnímu poškození cca 20 tis. ha lesa v Krušných horách, bylo v období 1997 - 1998 poškozeno či zničeno téměř 5 000 ha březových porostů.

- **druhov^á, věkov^á i prostorov^á skladba lesů je stále nepříznivá,**

Druhov^é složení lesů nedoznalo podstatných změn, zvyšuje se zastoupení starších porostů na úkor mladých, což může negativně ovlivnit budoucí těžbu. Problémem je také více než dvojnásobný podíl zastoupení jehličnanů, což neodpovídá přirozenému stavu (v roce 1998 dosáhl podíl listnatých dřevin ve výsadbě 36,1 %). Náprava tohoto stavu si vyžádá delší časové období.

- **stále nedostatečně jsou dosud realizována systémov^á, krajinnotvorná a revitalizační opatření,**

Program revitalizace říčních systémů naráží na nedořešení vlastnických vztahů (výměna pozemku, věcné břemeno, kompenzace) a mimo jiné i proto zůstává zaměřen zejména na úpravy na tocích. Ostatní opatření směřující k revitalizaci povodí nejsou realizována v dostatečném rozsahu (komplexní pozemkové úpravy, územní systémy ekologické stability a ekologické zemědělství).

- **živá příroda dosud nestačila ve větším rozsahu pozitivně reagovat na snížení znečištění složek životního prostředí a na postupnou realizaci revitalizačních opatření. Regenerace fauny, flóry a ekosystémů probíhá velmi pomalu a v některých případech negativní vývoj dále pokračuje,**

Počet živočišných a rostlinných druhů v různém stupni ohrožení je stále vysoký. Z jednotlivých tříd obratlovců je v průměru ohroženo 28 % ryb, 95 % obojživelníků, 100 % plazů, 57 % ptáků a 35 % savců. V různém stupni ohrožení se nachází také 45 % vyšších rostlin, 40 % lišejníků, a 52 % mechorostů. Tento stav se bude pravděpodobně měnit jen velmi pomalu.

- **vysoký počet požárů, technologických havárií, dopravních nehod a přírodních katastrof (např. záplavy, sesuvy půdy),**

Hasičské záchranné sbory zasahovaly v roce 1998 v 70 344 mimořádných událostech. V roce 1998 bylo registrováno 2 563 lesních požárů a bylo poškozeno 1 132 ha lesních porostů. Dále bylo zaznamenáno v roce 1998 2 779 olejových havárií a 690 úniků jiných nebezpečných látek (kromě ropných produktů) do životního prostředí. Oproti roku 1997 došlo v roce 1998 k nárůstu počtu požárů v přírodním prostředí a na skládkách.

3. PŘÍČINY ZMĚN STAVU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

V období 1990 - 1992 byl hlavní příčinou snížení znečištění všeobecný pokles průmyslové výroby a ostatních hospodářských aktivit, vyvolaný žádoucím útlumem či odstraněním neproduktivních energeticky i surovinově náročných výrob.

V období 1990 - 1992 byl vytvořen ucelený a funkční základ současného práva životního prostředí v ČR, který byl v následujících letech postupně doplňován. Výsledkem je řada pozitivních změn, především v oblastech ochrany ovzduší a snižování znečištění povrchových vod.

Od roku 1992 začíná také převažovat význam dalších příznivých vlivů, zejména postupující transformace národního hospodářství, vysokých výdajů na ochranu životního prostředí především v soukromém sektoru, realizace státní politiky životního prostředí a aktivní přístup průmyslové a komunální sféry.

Vliv postupující transformace národního hospodářství na stav životního prostředí v návaznosti na přijatá legislativní opatření spočívá zejména ve:

- **snížení těžby nerostných surovin v období do roku 1995 a v následující stagnaci nebo mírných změnách,**

Těžba většiny nerostných surovin (uhlí, vápenec, stavební kámen a štěrkopisek) poklesla v období 1992 - 1995 o 9 - 15 %. V roce 1996 došlo proti roku 1995 k mírnému nárůstu těžby černého uhlí (2,2 %), hnědého uhlí (2,7 %), vápence (5,1%) a stavebního kamene a štěrkopisku (5,1%) a k poklesu těžby jílu (19,3 %). V roce 1997 došlo proti roku 1996 k mírnému poklesu těžby černého uhlí (4,3 %) a hnědého uhlí (2,3 %) a k mírnému nárůstu těžby kaolinu (6,6 %), jílu (2,8 %), vápence a dolomitu (6,5 %) a stavebního kamene a štěrkopisku (8 %). V roce 1998 došlo proti roku 1997 k výraznému poklesu těžby hnědého uhlí (10,7 %), stavebního kamene a štěrkopisku (13,6 %), k mírnému poklesu těžby černého uhlí (6,4 %), k mírnému nárůstu těžby vápenců (2,2 %) a kaolinu (2,2 %) a k výraznému nárůstu těžby jílu (35,7 %).

- **snížení energetické náročnosti tvorby HDP,**

Energetická náročnost poklesla z 1,60 MJ.Kč⁻¹.HDP⁻¹ v roce 1990 na 1,47 MJ.Kč⁻¹.HDP⁻¹ v roce 1994, dále pak poklesla z 1,43 MJ.Kč⁻¹.HDP⁻¹ v roce 1995 na 1,18 MJ.Kč⁻¹.HDP⁻¹ v roce 1998, tj. o 26,2 % (HDP v roce 1998 ve stálých cenách roku 1995, v ostatních letech ve stálých cenách roku 1994).

- **snížení podílu pevných paliv na spotřebě primárních energetických zdrojů,**

Podíl pevných paliv klesl z 61,5 % v roce 1992 na 56,0 % v roce 1997 a na 53,0 % v roce 1998.

- **snížení průmyslového znečištění ovzduší a vod,**

Znečištění, vypouštěné průmyslovými podniky do ovzduší a vod, pokleslo diferencovaně v jednotlivých odvětvích v rozmezí o 10 - 30 %.

- **zvýšení podílu vozidel s katalyzátorem na celkovém počtu vozidel,**

Podíl vozidel s katalyzátorem byl v roce 1990 0,8 %, v roce 1997 20,6 % a v roce 1998 24,1 %.

- **zvýšení podílu bezolovnatých benzínů na celkovém prodeji automobilových benzínů,**

Podíl bezolovnatých benzínů na celkovém prodeji byl v roce 1990 0,84 %, v roce 1997 62,5 % a v roce 1998 69,5 %.

- **poklesu vlivu zemědělské výroby na stav životního prostředí,**

Stavy hospodářských zvířat v období 1992 - 1998 poklesly (skot o 34 %, prasata o 13 %). Měrná spotřeba živin NPK stoupla v období 1992 - 1998 o cca 8 %, představuje však pouze cca 23 % spotřeby roku 1989. Spotřeba pesticidů se oproti roku 1992 snížila o 19 % a byla na úrovni 43 % spotřeby roku 1990.

Vliv výdajů na ochranu životního prostředí lze charakterizovat takto:

Celkové investice k ochraně životního prostředí dosáhly v roce 1992 2 % HDP (16,9 mld. Kčs), v roce 1993 2 % HDP (20 mld. Kč), v roce 1994 2,5 % HDP (28,3 mld. Kč), v roce 1995 2,4 % HDP (32,3 mld. Kč), v roce 1996 2,4 % HDP (37,0 mld. Kč) a v roce 1997 cca 2,5 % HDP (40,5 mld. Kč). Podle předběžných šetření dosáhly hmotné investice na ochranu životního prostředí v roce 1998 výše cca 32 mld. Kč. Podíl komunálního a soukromého sektoru na celkových investicích k ochraně životního prostředí vzrostl z 27 % v roce 1992 na cca 84 % v roce 1996 a na cca 86 % v roce 1997. Více než 50 % prostředků bylo realizováno v severních Čechách a na severní Moravě.

Více než 80 % celkových investic bylo zaměřeno do prioritních oblastí zlepšení kvality ovzduší a vod a právě v těchto oblastech bylo dosaženo nejvýraznějšího zlepšení. Určitým problémem je, že investice k ochraně ovzduší byly z velké části zaměřeny na „koncová zařízení“ (např. odsiřovací jednotky) a nikoliv na výměnu technologií, což bylo způsobeno velmi krátkým termínem k dosažení emisních limitů, ale také chybějící aktivní podporou efektivnějších opatření (zavádění ISO 14 000 a EMAS, legislativní a daňová podpora výměny technologií).

Vliv realizace státní politiky životního prostředí, jako systematického přístupu státu ke zlepšování stavu životního prostředí, spočívá především v důsledném uplatňování právních předpisů, v jejich zdokonalování a doplňování, dále pak v realizaci aktivních opatření k plnění zákonných požadavků.

Nejvýznamnějšími dopady platných právních předpisů jsou:

- **realizace technických opatření na velkých zdrojích znečištění ovzduší,**

V období 1994 - 1998 byla realizována technická opatření k dosažení přísných emisních limitů na prakticky všech velkých a středních zdrojích znečištění ovzduší. V zákonném termínu 31. 12. 1998 naplnilo požadavky zákona č. 309/1991 Sb., o ochraně ovzduší, ve znění pozdějších předpisů, více než 98 % velkých a více než 90 % středních zdrojů znečištění ovzduší. Pouze v rámci ČEZ a.s., která jako producent cca 77 % celkové výroby elektřiny v ČR, byla do konce roku 1998 uvedena do provozu odsiřovací, denitrifikační a odprašovací zařízení na elektrárenských blocích s celkovým instalovaným výkonem 5 930 MW a dále bylo uvedeno do provozu 7 fluidních kotlů s celkovým instalovaným výkonem 532 MW. Tato opatření vedla ke snížení emisí ČEZ a.s. u oxidu siřičitého a tuhých látek o cca 90 % a u oxidů dusíku o cca 50 %. Celkové náklady na realizaci ekologického programu ČEZ a.s. dosáhly v období 1992 - 1998 46 mld. Kč.

- **regulace zdrojů znečištění ovzduší při zhoršených rozptylových podmínkách,**
- **rozsáhlá výstavba nových a rekonstrukce či intenzifikace stávajících čistíren odpadních vod,**

V období 1990 - 1998 bylo vybudováno celkem 279 nových městských čistíren odpadních vod, z toho 42 bylo uvedeno do provozu v roce 1998. Celkový počet městských čistíren odpadních vod v ČR tak činí 912.

- **ukončení činnosti nezabezpečených skládek odpadů,**

K 31. 7. 1996 byl ze zákona č. 238/1991 Sb., o odpadech, ukončen provoz všech nezabezpečených skládek a postupně probíhá jejich rekultivace.

- **pokračující sanace starých ekologických zátěží,**

Od roku 1991 FNM uzavřel k 31. 12. 1998 celkem 305 vládou schválených smluvních garancí na sanaci starých zátěží v privatizovaných podnicích s celkovou garancí do výše 116,7 mld. Kč, z toho v roce 1998 vláda schválila uzavření 7 smluv s garancí v celkové výši do 4,05 mld. Kč.

- **zavedení procesu posuzování vlivů na životní prostředí do běžné praxe,**

V období 1992 - 1998 bylo na úrovni MŽP posouzeno 593 staveb. Na úrovni okresních úřadů bylo ve stejném období posouzeno 783 staveb.

- **omezení spotřeby látek, významně poškozujících ozonovou vrstvu Země,**

K 1. 1. 1996 byly ze zákona č. 86/1995 Sb., o ochraně ozonové vrstvy Země, ukončeny výroba a dovoz tzv. tvrdých freonů pro běžné případy použití.

Vliv dalších aktivních opatření k ochraně životního prostředí lze charakterizovat takto:

- **činnost Státního fondu životního prostředí,**

V období 1992 - 1998 vynaložil Státní fond životního prostředí částku 23,06 mld. Kč a podpořil výstavbu či rekonstrukci 558 čistíren odpadních vod a kanalizací, 1 513 plošných plynofikací obcí a plynofikací kotelen, 578 akcí ke snížení zátěže přírody a krajiny, 115 akcí v odpadového hospodářství a 106 akcí k odstranění škod způsobených povodněmi.

Ve stejném období dosáhly přínosy, na základě kladných rozhodnutí o podpoře v oblasti ochrany vod, snížení v ukazateli nerozpuštěné látky o 81 937 t.rok⁻¹ a BSK₅ o 60 670 t.rok⁻¹, v oblasti ochrany ovzduší snížení v ukazateli SO₂ o 100 635 t.rok⁻¹, tuhé látky o 92 223 t.rok⁻¹, NO_x o 12 338 t.rok⁻¹, C_xH_y o 35 748 t.rok⁻¹ a CO o 145 198 t.rok⁻¹.

- **Radonový program,**

V letech 1991 - 1998 bylo vynaloženo ze státního rozpočtu 1 085 mil. Kč na snížení radonového rizika v obytných budovách a školských zařízeních (3 008 akcí, z toho 285 školských zařízení) a veřejných vodovodech (292 akcí).

- **Program revitalizace říčních systémů,**

V rámci Programu bylo v letech 1993 - 1998 realizováno či zahájeno 969 revitalizačních opatření s celkovými náklady 1 303 mil. Kč (z toho 282 akcí o objemu 343 mil. Kč v roce 1998).

- **Program péče o krajinu,**

V rámci Programu bylo v letech 1996 - 1998 realizováno či zahájeno 2 635 akcí s celkovými náklady 393 mil. Kč (z toho v roce 1998 1 234 akcí o objemu 108 mil. Kč).

- **Program drobných vodohospodářských akcí,**

V rámci nově zřízeného Programu bylo v roce 1998 podpořeno celkem 103 akcí celkovou částkou 142 mil. Kč.

- **Program péče o životní prostředí MŽP,**

MŽP poskytlo v roce 1998 v rámci tohoto Programu 48,6 mil. Kč na řešení 55 projektů na odbornou podporu výkonu státní správy, zejména v prioritních oblastech státní politiky životního prostředí.

- **Programy a projekty výzkumů a vývoje MŽP,**

MŽP podpořilo v roce 1998 47 projektů v hodnotě 144,6 mil. Kč. Jednalo se o programy Hydrosféra, Geosféra, Biosféra, Staré zátěže životního prostředí, Ekologická rizika, Odpady, Ekonomika životního prostředí a Informatika pro životní prostředí.

- **Činnost České inspekce životního prostředí,**

V roce 1998 Česká inspekce životního prostředí provedla celkem 15 182 prověrek, revizí a kontrol, což představuje proti roku 1993 nárůst o 46 % a proti roku 1997 o 13 %. Sankčních rozhodnutí (pokuty za správné delikty nebo přestupky) bylo v roce 1998 celkem uloženo 1 802, do právní moci vstoupilo 1 739 pokut v celkové výši 57,6 mil. Kč.

- **Podpora občanských sdružení,**

MŽP v roce 1998 podpořilo činnost občanských sdružení v oblasti ochrany životního prostředí částkou 19,4 mil. Kč.

Aktivní přístup průmyslové a komunální sféry se projevuje především:

- **formulací a realizací komplexních ekologických programů, které jsou u řady podniků nad rámec povinností uložených zákonem,**

Ekologický program ČEZ, a.s. si vyžádal celkové investice 46 mld. Kč. Odsiřovací, denitrifikační a odprašovací zařízení, postupně instalovaná v elektrárnách, obvykle dosahují vyšší účinnosti, než je nutné k dosažení zákonem stanovených emisních limitů.

- **zájmem o zavádění systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí (EMS) dle ISO 14 000 nebo dle Programu EMAS,**

V období 1996 - 1998 získalo 22 českých podniků certifikát podle normy ISO 14 001 a 3 české podniky byly kvazi-registrovány v systému EMAS. V roce 1996 získala a.s. Chemické závody Sokolov jako první podnik v zemích střední a východní Evropy certifikát podle normy ISO 14 001. V roce 1997 byla a.s. Barum Continental registrována podle systému EMAS jako první podnik mimo členské státy EU.

- **zájmem o Národní program označování ekologicky šetrných výrobků,**

Od roku 1994, kdy byl program zahájen, bylo oceněno 236 výrobků ve 25 druhových výrobních kategoriích, z nichž cca 60 % výrobců bylo z ČR.

- **formulací a postupnou realizací ucelených městských programů k ochraně životního prostředí,**

- **zájmem obcí při přípravě a zavádění separovaného sběru a vytrídění nebezpečných složek komunálního odpadu.**

4. OČEKÁVANÉ TRENDY

Ovzduší

- od roku 2000 a letech následujících lze očekávat, po prudkém poklesu v předchozím období, již pouze mírný pokles emisí oxidu siřičitého a tuhých látek ze stacionárních zdrojů, vyvolaný postupným přechodem lokálních topenišť na ušlechtilější paliva, a následnou stabilizací. Pokles se nutně projeví dalším mírným snížením průměrných koncentrací v ovzduší,
- v oblasti emisí oxidů dusíku ze stacionárních zdrojů již nelze další pokles očekávat. V souvislosti s nárůstem intenzity automobilové dopravy však lze očekávat mírný nárůst emisí oxidů dusíku, který se v některých lokalitách bude projevovat zvýšením průměrných koncentrací v ovzduší,
- podíl automobilové dopravy na znečištění ovzduší oxidy dusíku bude narůstat i přes částečnou obměnu vozového parku (nárůst počtu vozidel s řízenými katalyzátory), povinnou kontrolu emisí u motorových vozidel, budování silničních obchvatů měst a obcí, rozvoj kombinované dopravy a dálniční sítě a regulaci silniční dopravy ve městech,
- v souvislosti s rozvojem automobilové dopravy lze také očekávat postupné zvyšování frekvence výskytu nadlimitních koncentrací ozonu v přízemní vrstvě atmosféry, zejména ve velkých městech.

Klima

- v souvislosti s postupným narovnáváním cen energií, posunem struktury primárních energetických zdrojů směrem k ušlechtilým palivům, postupným zaváděním energeticky méně náročných technologií a realizací aktivních programů podpory úspor energie a využívání obnovitelných zdrojů (zejména biomasa) lze očekávat i v podmínkách obnovení ekonomického růstu pouze mírný nárůst emisí oxidu uhličitého,
- spotřeba látek poškozujících ozonovou vrstvu Země bude i nadále pomalu klesat.

Voda

- v období 1999 - 2003 lze, především v souvislosti s budováním a zprovozněním dalších čistírenských kapacit (zejména v obcích velikostní kategorie 2 000 - 10 000 ekvivalentních obyvatel), intenzifikací existujících čistírenských kapacit a zaváděním účinnějších technologií v průmyslu, očekávat další snižování množství znečišťujících látek vypouštěných do povrchových vod z bodových zdrojů, což povede k dalšímu postupnému zlepšování kvality vod. Snížení bude mírné v oblasti organického znečištění vod a znečištění vod nerozpuštěnými látkami a výraznější v oblasti nutrientů a znečištění z průmyslových zdrojů,
- v souvislosti s aproximací českého práva vzhledem k právním předpisům ES se bude zvolna snižovat i znečištění vod z difuzních zdrojů, zejména znečištění nitráty ze zemědělských zdrojů.

Les

- v souvislosti s poklesem imisní zátěže a postupující rekonstrukcí lesních porostů lze očekávat, že se definitivně zastaví růst imisního poškození a v dlouhodobém horizontu bude probíhat postupná regenerace,

- vlivem aktivních rekonstrukčních opatření se bude velmi pomalu zlepšovat také druhová, věková a prostorová skladba lesů.

Půda a krajina

- snižování zornění zemědělské půdy a její zalesňování či zatravňování vhodnými způsoby a realizace aktivních revitalizačních a krajino tvorných opatření povedou v dlouhodobé perspektivě ke zvýšení ekologické stability krajiny, její retenční schopnosti a snížení vlivu vodní a větrné eroze.

Horninové prostředí

- v souvislosti s předpokládaným vývojem těžby a postupem sanačních a rekultivačních prací bude výměra ploch dotčených těžební činností pomalu klesat.

Příroda

- pokračující snižování znečištění ovzduší a vod povede, za předpokladu realizace revitalizačních opatření v krajině, k postupné regeneraci živé přírody, podstatnější změny ve snížení počtu ohrožených druhů živočichů a rostlin se však projeví se značným časovým zpožděním.

Staré zátěže

- staré zátěže budou i nadále postupně asanovány za účasti státního rozpočtu (bývalé sovětské základny) a zejména Fondu národního majetku (privatizované podniky) a z nich plynoucí rizika budou dále klesat.

Odpady

- bude pokračovat postupná rekultivace nezabezpečených skládek, jejichž provoz byl k 31. 7. 1996 ze zákona ukončen,
- nově přijaté a připravované právní předpisy pro nakládání s odpady povedou v období po roce 1998 především k postupnému snížení celkového množství odpadů a ke zvýšení podílu odpadů využívaných jako druhotné suroviny.

Vlivy na životní prostředí

V období 1999 - 2003 lze očekávat:

- vliv energetiky, průmyslu a zemědělství na složky životního prostředí bude postupně klesat vlivem naplňování zákonných požadavků, postupnému zavádění modernějších „čistých“ technologií a rostoucímu zájmu o tzv. dobrovolné aktivity (environmentálně orientované systémy řízení, dohody se státní správou, označování ekologicky šetrných výrobků),
- vliv silniční dopravy na životní prostředí (emise, hluk a fragmentace krajiny) bude postupně růst,
- energetická náročnost národního hospodářství bude postupně klesat vlivem postupné nápravy cen energií a přirozené obměny technologií a zařízení,

- podíl pevných paliv na struktuře primárních zdrojů energie bude dále pozvolna klesat,
- podíl vozidel vybavených katalyzátorem bude dále narůstat,
- distribuce olovnatých benzínů pro běžné způsoby použití bude vyloučena,
- struktura výdajů k ochraně životního prostředí se bude postupně blížit struktuře výdajů států OECD (pokles výdajů do ochrany ovzduší a nárůst výdajů do oblasti nakládání s odpady).

Politika životního prostředí

V období 1999 - 2005 lze očekávat:

- prakticky úplnou transpozici právních předpisů ES do právního řádu ČR,
- naplnění významné části požadavků, které budou z transponované legislativy vyplývat (s výjimkou těch, na které budou ČR přiznána přechodná období),
- přistoupení ČR ke zbývajícím mezinárodním úmluvám v oblasti ochrany životního prostředí.

5. MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE A SROVNÁNÍ

Nejvýznamnější akce mezinárodní spolupráce v oblasti životního prostředí v roce 1998 byly:

- v roce 1998 vyvrcholil proces hodnocení politiky životního prostředí ČR ze strany OECD (Environmental Performance Review), který byl zahájen v říjnu 1997, pokračoval jednáním mise OECD v ČR v dubnu 1998 a po věcné stránce byl dokončen v listopadu 1998 oponentním řízením k závěrečné zprávě v centrále OECD v Paříži za účasti meziposobní delegace ČR. Oficiální zveřejnění zprávy se konalo v dubnu 1999 v Průhonicích u Prahy. Proces hodnocení politiky životního prostředí je bezesporu nejvýznamnější událostí v ČR v oblasti ochrany životního prostředí v posledních letech,
- v návaznosti na konference EHK „Životní prostředí v Evropě“ v Dobříši (1991), v Luzernu (1993) a v Sofii (1995) se v dánském Aarhusu (červen 1998) uskutečnila další z těchto konferencí se zaměřením na hodnocení změn životního prostředí od předcházející konference v Sofii. Na konferenci byly vystaveny k podpisu tři právně závazné dokumenty, a to Úmluva o přístupu k informacím, účasti veřejnosti na rozhodování a přístupu k právní ochraně v záležitostech životního prostředí, dále Protokol o snižování emisí těžkých kovů a Protokol o snižování emisí perzistentních organických polutantů k Úmluvě o dálkovém znečišťování ovzduší přecházejícím hranice států. S výhradou ratifikace podepsala ČR všechny tři dokumenty a dále dokumenty týkající se vyřazení olovnatého benzínu z užívání, šetření energií v Evropě, biologické a krajinné rozmanitosti,
- v listopadu 1998 se v Buenos Aires konala čtvrtá konference smluvních stran Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu se zaměřením na naplňování Kjótského protokolu z roku 1997. Na základě usnesení vlády ČR č. 669 z 12. 10. 1998 byl ČR tento protokol podepsán 23. 11. 1998 se závazkem stejným jako EU, snížit do kontrolního období 2008 - 2012 emise skleníkových plynů o 8 %, a to vzhledem k emisím v roce 1990.

Mezinárodní srovnání

Standardním způsobem sledování a porovnávání stavu životního prostředí jsou ve vyspělých zemích většinou statistické publikace OECD a EK (EUROSTAT a Evropská environmentální agentura). Ze srovnání aktuálních hodnot 19 hlavních indikátorů pro ČR s průměrnými hodnotami členských států EU a OECD vyplývá:

■ ČR dosahuje lepších hodnot v těchto indikátorech:

- objemové odběry vody na obyvatele za rok z celkových zdrojů vody,
- množství dusíkatých hnojiv aplikovaných na jednotku obdělávané půdy,
- množství produkovaného komunálního odpadu na obyvatele a rok.

■ ČR dosahuje průměrných hodnot v těchto indikátorech:

- podíl obyvatel zásobovaných z veřejných vodovodů,
- podíl obyvatel napojených na veřejné kanalizace,
- hustota chovu skotu, ovcí, koz a prasat na jednotku zemědělské půdy,
- podíl rozlohy zvláště chráněných území z celkové plochy státu,
- podíl ohrožených divokých druhů živých organismů (tento podíl je však velmi nepříznivý i pro většinu států EU),
- hospodářské využívání zdrojů dřeva (těžba/přírůst).

■ **ČR dosahuje horších hodnot v těchto indikátorech:**

- měrné emise oxidu siřičitého na obyvatele a rok,
- měrné emise oxidu siřičitého na jednotku HDP,
- měrné emise oxidu uhličitého na obyvatele a rok,
- měrné emise oxidu uhličitého na jednotku HDP,
- měrné emise oxidů dusíku na obyvatele a rok,
- měrné emise oxidů dusíku na jednotku HDP,
- vysoký podíl zornění zemědělské půdy,
- velmi vysoký podíl imisního poškození lesů (téměř nejhorší v Evropě),
- podíl HDP vyčleňovaný pro zahraniční rozvojovou pomoc.

Ze srovnání dalších významných indikátorů s průměrnými hodnotami pro OECD a EU vyplývá, že:

- podíl tuhých paliv na spotřebě primárních energetických zdrojů je i nadále vysoký,
- podíl vozidel vybavených katalytickým konvertorem je nižší.

6. VÝSLEDKY HARMONIZACE LEGISLATIVY V OBLASTI OCHRANY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ S LEGISLATIVOU ZEMÍ EU

V roce 1998 a prvním pololetí 1999 bylo v oblasti transpozice environmentální legislativy EU do právního řádu ČR, jejíž koordinací je pověřeno MŽP, dosaženo následujících významných výsledků:

- zákonem č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, byla zcela transponována směrnice Rady 90/313/EEC k volnému přístupu k informacím o životním prostředí,
- zákonem č. 157/1998 Sb., o chemických látkách a chemických přípravcích a o změně některých dalších zákonů, a souvisejícími prováděcími předpisy, byla prakticky zcela transponována velká skupina směrnic a nařízení týkajících se chemické bezpečnosti,
- nařízením vlády č. 31/1999 Sb., kterým se stanoví seznam výrobků a obalů, na něž se vztahuje povinnost zpětného odběru, a podrobnosti nakládání s obaly, obalovými materiály a odpady z použitých výrobků a obalů, byl učiněn krok k transpozici směrnice Rady 94/62/EC k obalům a obalovým odpadům, směrnice Rady 75/439/EEC k nakládání s odpadními oleji a směrnice Rady 91/157/EEC k bateriím a akumulátorům obsahujícím určité nebezpečné látky,
- nařízením vlády č. 82/1999 Sb., kterým se stanoví ukazatele a hodnoty přípustného stupně znečištění vod, byl učiněn významný krok k plné transpozici směrnice Rady 91/271/EEC k čištění komunálních odpadních vod a směrnice Rady 76/464/EEC ke znečištění vod některými nebezpečnými látkami a jejich dceřinných směrnic,
- návrhem zákona o prevenci velkých průmyslových havárií v podnicích, kde jsou umístěny vybrané nebezpečné chemické látky, bude plně transponována směrnice Rady 96/82/EC o kontrole nebezpečí závažných havárií spojených s nebezpečnými látkami (SEVESO II).

I přes dosažené výsledky není **naprostá většina českých právních předpisů zcela kompatibilní s relevantními předpisy EU a bude muset být v období 1999 - 2002 novelizována, nahrazena či doplněna.** Nejvýznamnější právní předpisy, které bude nutno připravit, jsou:

- **nová komplexní úprava ochrany vod,**
- **nová komplexní úprava ochrany ovzduší a ozonové vrstvy Země,**
- **nová úprava v oblasti odpadů,**
- **nová úprava v oblasti nakládání s obaly,**
- **nová úprava v oblasti posuzování vlivů na životní prostředí,**
- **úprava nakládání s geneticky modifikovanými organismy,**
- **úprava integrované prevence a omezování znečištění (ve smyslu směrnice Rady 96/61/EC IPPC).**

Dále bude nutno provést dílčí úpravy prakticky všech ostatních existujících právních předpisů v oblasti životního prostředí. Důvodem je, kromě drobných rozdílů, především skutečnost, že právní předpisy ES se velmi rychle vyvíjejí a v období mezi roky 1999 a 2002 lze očekávat celou řadu více či méně závažných změn.

Na základě screeningu, který proběhl v lednu a únoru 1999 a provedených souvisejících právních a ekonomických analýz bylo konstatováno, že **ČR nebude k referenčnímu datu vstupu do EU (2003) schopna dostát všem závazkům,** vyplývajícím z některých směrnic v oblasti nakládání s odpady, kvality vody, průmyslového znečištění a případně i v oblasti ochrany přírody. V těchto případech bude ČR pravděpodobně žádat o některá přechodná období pro implementaci jednotlivých směrnic.

7. VÝSLEDKY REALIZACE PRIORITYNÍCH OPATŘENÍ STÁTNÍ POLITIKY ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Koncepční dokument Státní politika životního prostředí, schválený vládou dne 23. 8. 1995, ukládal pro krátkodobý horizont 1995 - 1998 28 termínovaných konkrétních opatření. K 14. 4. 1999, kdy byla platnost tohoto dokumentu usnesením vlády zrušena, je většina opatření realizována a zbývající jsou v pokročilém stádiu příprav.

Nejdůležitější realizovaná opatření jsou:

- **příjetí 7 zákonů** (zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a změně a doplnění některých zákonů, zákon č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a dalších opatření k ochraně těchto druhů a o doplnění zákona ČNR č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 125/1997 Sb., o odpadech, zákon č. 58/1998 Sb., o poplatcích za vypouštění odpadních vod do vod povrchových, zákon č. 123/1998 Sb., o právu na informace o životním prostředí, zákon č. 157/1998 Sb., o chemických látkách a chemických přípravcích a změně a doplnění některých zákonů, zákon č. 14/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 138/1973 Sb., o vodách, ve znění pozdějších předpisů),
- **schválení 2 návrhů zákonů vládou a předložení Parlamentu České republiky** (návrh zákona o prevenci průmyslových havárií v podnicích, kde jsou umístěny vybrané nebezpečné chemické látky, návrh zákona o zřízení Národního parku České Švýcarsko),
- **schválení 1 věcného záměru zákona vládou** (věcný záměr zákona o vodách),
- **vydání 6 nařízení vlády** (nařízení vlády č. 24/1996 Sb., kterým se mění nařízení vlády ČR č. 164/1991 Sb., kterým se zřizuje Národní park Podyjí a stanoví podmínky jeho ochrany, nařízení vlády č. 185/1996 Sb., kterým se mění a doplňuje nařízení vlády ČR č. 171/1992 Sb., kterým se stanoví ukazatele přípustného stupně znečištění vod, nařízení vlády č. 10/1999 Sb., kterým se ruší nařízení vlády č. 192/1988 Sb., o jedech a některých jiných látkách škodlivých zdraví, ve znění pozdějších předpisů a kterým se pro účely trestního zákona stanoví, co se považuje za jedy, nařízení vlády č. 25/1999 Sb., kterým se stanoví postup hodnocení nebezpečnosti chemických látek a chemických přípravků, způsob jejich klasifikace a označování a vydává Seznam dosud klasifikovaných nebezpečných chemických látek, nařízení vlády č. 31/1999 Sb., kterým se stanoví seznam výrobků a obalů, na něž se vztahuje povinnost zpětného odběru, a podrobnosti nakládání s obaly, obalovými materiály a odpady z použitých výrobků a obalů, nařízení vlády č. 82/1999 Sb., kterým se stanoví ukazatele a hodnoty přípustného stupně znečištění vod),
- **vydání 19 vyhlášek MŽP** (vyhláška č. 276/1995 Sb., kterou se stanoví celkové roční množství látek poškozujících nebo ohrožujících ozonovou vrstvu Země, které mohou být vyrobeny nebo dovezeny v roce 1996, vyhláška č. 256/1996 Sb., kterou se stanoví celkové roční nejvyšší přípustné množství látek poškozujících nebo ohrožujících ozonovou vrstvu Země, které mohou být vyrobeny nebo dovezeny v letech 1997 až 1998, vyhláška č. 17/1997 Sb., kterou se vyhláší národní přírodní rezervace Ransko a stanoví její bližší ochranné podmínky, vyhláška č. 82/1997 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin a dalších opatření k ochraně těchto druhů a o změně a doplnění zákona ČNR č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, ve znění vyhlášky MŽP č. 264/1998 Sb., vyhláška č. 105/1997 Sb., kterou se vyhláší národní přírodní rezervace Vývěry Punkvy a stanoví její bližší ochranné podmínky, vyhláška č. 117/1997 Sb., kterou se stanovují emisní limity a další podmínky provozování stacionárních zdrojů znečištění a ochrany ovzduší, vyhláška č. 316/1997 Sb., kterou se

stanoví množství látek poškozujících nebo ohrožujících ozonovou vrstvu Země, které jsou určeny pro zajištění základní potřeby v letech 1998 a 1999, vyhláška č. 337/1997 Sb., kterou se vydává Katalog odpadů a stanoví další seznamy odpadů, vyhláška č. 338/1997 Sb., o podrobnostech nakládání s odpady, vyhláška č. 339/1997 Sb., o hodnocení nebezpečných vlastností odpadů, vyhláška č. 340/1997 Sb., kterou se stanoví výše finanční rezervy na rekultivaci, zajištění péče o skládku a asanaci po skončení jejího provozu a podrobnosti jejího vytváření a užití, vyhláška č. 81/1998 Sb., kterou se vyhláší přírodní památka Na Plachtě 2 a stanoví její bližší ochranné podmínky, vyhláška č. 264/1998 Sb., kterou se mění vyhláška č. 82/1997 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona č. 16/1997 Sb., o podmínkách dovozu a vývozu ohrožených druhů, vyhláška č. 299/1998 Sb., kterou se stanoví metody pro zjišťování fyzikálně-chemických a chemických vlastností chemických látek a chemických přípravků a vlastností chemických látek a chemických přípravků nebezpečných pro životní prostředí, vyhláška č. 301/1998 Sb., kterou se stanoví seznam chemických látek a chemických přípravků, jejichž výroba, uvádění na trh a používání je omezeno, vyhláška č. 302/1998 Sb., kterou se stanoví bližší podmínky odborné způsobilosti a postup při jejím ověřování, postup prokazování zdravotní způsobilosti, postup při udělování a odnímání autorizace, seznam vybraných nebezpečných látek a přípravků, jejichž dovoz a vývoz je možný pouze se souhlasem MŽP, obsah žádosti o dovoz a vývoz a způsob vedení evidence a oznamování nebezpečných chemických látek a přípravků, vyhláška č. 305/1998 Sb., kterou se stanoví zásady správné laboratorní praxe, postup při ověřování jejich dodržování, postup při vydávání osvědčení a postup kontroly dodržování zásad správné laboratorní praxe, vyhláška č. 306/1998 Sb., kterou se stanoví postup hodnocení rizika nebezpečných chemických látek pro životní prostředí, vyhláška č. 47/1999 Sb., kterou se provádí zákon č. 58/1998 Sb., o poplatcích za vypouštění odpadních vod do vod povrchových),

- vydání 12 vyhlášek MZe k provádění zákona č. 289/1995 Sb., o lesích,
- vydání 2 vyhlášek MZd k provádění zákona č. 157/1998 Sb., o chemických látkách a chemických přípravcích,
- vydání 2 vyhlášek MPO k provádění zákona č. 157/1998 Sb., o chemických látkách a chemických přípravcích,
- vydání 1 vyhlášky ČBÚ k provádění zákona č. 157/1998 Sb., o chemických látkách a chemických přípravcích,
- schválení Programu ochrany vod před znečištěním z komunálních zdrojů,
- schválení Státního programu ochrany přírody a krajiny,
- schválení Národního programu zavedení systému řízení podniku a auditu z hlediska životního prostředí, čímž byly vytvořeny administrativní a institucionální podmínky pro zavádění Programu environmentálně orientovaného řízení podniků (EMAS) ve smyslu Nařízení Rady ES č. 1836/1993,
- schválení Státního programu na podporu využití alternativních zdrojů a úspor energie,
- podpis smlouvy se Spolkovou republikou Německo o spolupráci v oblasti životního prostředí,
- podpis smlouvy o spolupráci v oblasti životního prostředí s Polskou republikou,
- podpis protokolu ke smlouvě o spolupráci v ochraně životního prostředí se Slovenskou republikou,

- ratifikace Protokolu o dalším snižování emisí síry k Úmluvě EHK OSN o dálkovém znečištění ovzduší přecházejícím hranice států,
- přístup k Protokolu o snižování emisí těkavých organických látek k Úmluvě EHK OSN o dálkovém znečištění ovzduší přecházejícím hranice států,
- přístup k Londýnskému a Kodaňskému dodatku k Montrealskému protokolu o látkách poškozujících ozonovou vrstvu Země,
- přístup k Úmluvě o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť (Bernská úmluva),
- podpis Úmluvy EHK OSN o přístupu k informacím, o účasti veřejnosti na rozhodování a o přístupu k soudům v záležitostech životního prostředí,
- podpis Protokolu o snižování emisí těžkých kovů k Úmluvě EHK OSN o dálkovém znečištění ovzduší přecházejícím hranice států,
- podpis Protokolu o snižování emisí perzistentních organických polutantů k Úmluvě EHK OSN o dálkovém znečištění ovzduší přecházejícím hranice států,
- podpis Kjótského protokolu k Rámcové úmluvě OSN o změně klimatu.

Nejdůležitější opatření v pokročilém stádiu příprav jsou:

- návrh zákona, kterým se mění zákon ČNR č. 62/1988 Sb., o geologických pracích a zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství,
- návrh zákona, kterým se mění zákon ČNR č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu,
- návrh zákona o zřízení Správy chráněných krajinných oblastí,
- návrh věcného záměru zákona o nakládání s geneticky modifikovanými organismy,
- návrh věcného záměru nového zákona o posuzování vlivů na životní prostředí,
- nová vyhláška MŽP o imisních limitech,
- vyhláška MŽP, kterou se stanoví seznam vodárenských nádrží a zásady pro stanovení ochranných pásem vodních zdrojů,
- vyhláška MŽP, kterou se určí seznam hraničních vodních toků tvořících státní hranice.

Po zrušení platnosti původní Státní politiky životního prostředí a vzetí na vědomí nové Státní politiky životního prostředí (usnesením vlády č. 323 ze dne 14. 4. 1999) byla realizována následující opatření:

- přijetí Strategie ochrany klimatického systému Země v ČR (usnesení vlády č. 480 ze dne 17. 5. 1999),
- nařízení vlády č. 100/1999 Sb., o ochraně před povodněmi,
- zákon č. 161/1999 Sb., kterým se vyhláší Národní park České Švýcarsko a mění se zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

8. EFEKTIVITA VYNALOŽENÝCH VÝDAJŮ NA OCHRANU ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

V případě celkových výdajů k ochraně životního prostředí je absolutní vyhodnocení efektivity teoreticky i prakticky velmi obtížné, a to z následujících důvodů:

- v řadě případů nelze jednoznačně definovat výdaj k ochraně životního prostředí (např. instalace nové technologie, motivovaná snahou o kvalitnější výrobky, obvykle přináší také snížení znečištění),
- efekty, jichž je vynaložením výdajů dosaženo, nelze přímo finančně ohodnotit, zejména v oblasti snižování zdravotních rizik a ochrany přírody,
- opatření ke snížení znečištění jsou často technicky odlišná a nelze je mezi sebou jednoduše srovnávat (např. odsíření proti záměně paliva),
- některá technická opatření navíc kromě environmentálních efektů přinášejí i další příznivé efekty (např. plynofikace, instalace pokročilejší technologie),
- některé realizované programy jsou tak rozsáhlé, že prakticky nemají obdoby a nelze je tedy s ničím srovnat (např. ekologický program ČEZ a.s.),
- technické požadavky na snížení znečištění (limity, standardy) jsou obvykle stanoveny plošně co do požadovaných hodnot i termínů k jejich dosažení a prostor k ekonomické optimalizaci je proto značně omezen,
- koncept „nejlepší dostupné techniky (BAT)“, zaváděný směrnicí Rady 96/61/EC k integrované prevenci a omezování znečištění, tento prostor ještě více omezí.

Jestliže je absolutní hodnocení efektivnosti výdajů problematické až nemožné, je naopak relativní hodnocení efektivnosti výdajů velmi snadné pro homogenní skupiny opatření stejné či podobné technické povahy.

V oblasti ochrany ovzduší je převážná část výdajů tvořena dvěma zcela odlišnými skupinami technických opatření. U velkých a částečně také středních zdrojů znečištění bude možno vyhodnotit efektivnost rozhodující části investic (odsíření, denitrifikace a odprášení elektráren), až po jejich uvedení do provozu, k němuž došlo ve větším rozsahu v průběhu let 1996 až 1998. V souladu s požadavky zákona o ovzduší měla být veškerá technická opatření k dosažení hodnot nových emisních limitů ukončena a uvedena do provozu nejpozději do 31. 12. 1998. Tyto investice nebyly v naprosté většině předmětem přímé podpory státu a jsou hrazeny provozovateli energetických zařízení. Lze proto oprávněně předpokládat, že provozovatelé obvykle volí k naplnění zákonných požadavků nejméně nákladná řešení. Jakmile budou k dispozici potřebná data o vyvolaném snížení znečištění a celkových investovaných prostředcích (zejména výdaje za rok 1998, které dosud k dispozici nejsou), bude vyhodnocena efektivnost stávající právní úpravy a navrženy případné korekce v rámci přípravy nové právní úpravy ochrany ovzduší. U malých a částečně také středních zdrojů znečištění je z centrálních zdrojů nejčastěji podporován přechod z pevných paliv na plyn, zejména plošné plynofikace a plynofikace kotelen. Zde je vyhodnocení měrné investiční náročnosti, vedle přínosu ke snížení znečištění ovzduší v místních podmínkách, jedním z hlavních kritérií pro udělení státní podpory.

Státní fond životního prostředí již od roku 1993 rutinně užívá metodiku analýzy měrných nákladů na odstranění jednotkového množství znečištění, vyjádřeného jako vážený součet snížených emisí hlavních znečišťujících látek (tzv. redukováný oxid uhelnatý).

Plynofikace však navíc přináší vedle snížení znečištění ovzduší také další žádoucí externí efekty (snížení emisí skleníkových plynů, úspory energie vlivem lepší regulace, eliminace vzniku popela) a vede také ke zvýšení životního standardu občanů.

V oblasti ochrany vod, kde je převážná část investic z technického hlediska homogenní (výstavba, rekonstrukce a intenzifikace čistíren odpadních vod, výstavba kanalizačních sítí) bylo již provedeno rozsáhlé vyhodnocení měrných nákladů na jednotku odstraněného znečištění a realizovány příslušné korekční kroky. Na základě vládou schváleného Programu ochrany vod před znečištěním z komunálních zdrojů byla přijata novela nařízení vlády č. 171/1992 Sb., kterou se ruší ukazatelé přípustného stupně znečištění pro vypouštění odpadních vod z nejmenších zdrojů do 500 EO, kdy náklady na výstavbu klasických čistíren odpadních vod neodpovídají dosaženému efektu ve snížení znečištění a kdy je možno volit méně nákladná řešení.

Předmětem státní podpory v oblasti ochrany vod je budování, rekonstrukce či intenzifikace čistíren odpadních vod a budování či rekonstrukce kanalizačních sítí. Vyhodnocení měrné investiční náročnosti je i zde jedním z hlavních kritérií pro udělení podpory.

Státní fond životního prostředí již od roku 1993 rutinně užívá metodiku analýzy měrných nákladů na odstranění jednotkového množství znečištění, vyjádřeného jako vážený součet snížení organického znečištění a znečištění nerozpuštěnými látkami.

Efektivnost vynaložených prostředků v oblasti krajinných programů (Program péče o krajinu, Program revitalizace říčních systémů, Program drobných vodohospodářských akcí) lze spatřovat zejména ve věcném přínosu ke zlepšení životního prostředí. Jedná se zejména o:

- tvorbu nových nebo obnovu a údržbu stávajících stanovišť jako podmínek pro přežití ohrožených druhů rostlin a živočichů,
- omezení plošné a rýhové eroze,
- zachování či tvorbu přírodě blízkých ekosystémů,
- zlepšení infiltračních vlastností území a ovlivnění mikroklimatu stanovišť k podpoře biodiverzity krajiny,
- pozitivní ovlivnění čistoty vod.

Přínos prováděných opatření v ochraně přírody a krajiny se netýká jen vlastní přírody a krajiny, ale v širších souvislostech ochrany životního prostředí jako celku i jeho jednotlivých složek (půda, voda), obecné bezpečnosti (protipovodňová opatření) apod.

V zájmu dosahování odpovídajících efektů jsou pro jednotlivé krajinné programy vypracovány samostatné metodické pokyny, uvádějící vymezení a oblasti naléhavosti zlepšování stavu přírodního prostředí (odstraňování negativních dopadů lidské činnosti na krajinu, důsledků nevhodných způsobů hospodaření, nevhodných zásahů v krajině včetně úprav toků apod.). Kromě toho na úseku programů revitalizace říčních systémů v jednotlivých regionech pracují poradní sbory pro tyto programy, které posuzují všechny podané žádosti a k realizaci doporučují jen žádosti s největším předpokládaným přínosem pro ochranu a zlepšení stavu přírody a krajiny. Pro tyto programy se v roce 1998 začal ověřovat způsob hodnocení revitalizačního efektu, rámcově měřitelný koeficientem ekologické stability, který vyjadřuje podíl ekologicky stabilních segmentů k segmentům ekologicky nestabilním.

Hodnocení environmentálních výdajů ze státního rozpočtu se v minulých letech neprovádělo. V současné době je připravován návrh metodiky, který bude projednán s příslušnými resorty do konce roku 1999.

9. ZÁVĚR

V roce 1998 pokračoval trend postupného zlepšování kvality hlavních složek životního prostředí, zejména ovzduší a vod, a byly vytvářeny základní podmínky pro postupnou regeneraci přírodního prostředí. Přes dosažené pozitivní výsledky zůstávají hodnoty základních indikátorů stavu životního prostředí ČR dosud horší, než je průměr států EU. Z analýzy trendů však vyplývá, že ve většině složek životního prostředí lze očekávat spíše pozitivní vývoj, který se však v řadě případů projeví až v dlouhodobém horizontu. K podobnému názoru na situaci v ČR došli také autoři oficiální studie OECD „Česká republika - Politika, stav a vývoj životního prostředí“ (OECD Environmental Performance Reviews: Czech Republic), která byla zveřejněna v roce 1999.

Státní politika životního prostředí z roku 1995 přinesla v období do dubna 1999, celou řadu pozitivních výsledků (přijetí 7 zákonů, vydání 6 nařízení vlády a 36 vyhlášek, schválení 4 národních programů, přistoupení k 8 mezinárodním úmluvám a protokolům, sjednání 3 bilaterálních smluv). Vzhledem k době svého vzniku byla Státní politika životního prostředí z roku 1995 zaměřena především na přípravu vstupu ČR do OECD a problematika evropské integrace byla pojata příliš obecně.

Nová Státní politika životního prostředí z roku 1999, kterou vláda vzala na vědomí a jejíž cíle a úkoly včetně jejich termínů a nositelů budou do konce roku 1999 konkretizovány, považuje přípravu ČR na vstup do EU za prvořadou prioritu. Prakticky všechna v ní navrhovaná opatření se problematiky naplňování požadavků EU přímo či nepřímo týkají.